

Мірослав ЙОДКО

ПРОБЛЕМИ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ В ЄС

Висвітлено практичні питання десятилітнього функціонування території зони євро. Представлено загальну оцінку впливу спільної валюти на європейську економіку. Проведено порівняльний аналіз економічного розвитку країн зони євро та інших країн ЄС. Окреслено перспективи розвитку території зони євро.

У червні 1998 р. засновано Європейський Економічний та Валютний Союз. Практичним втіленням цього проекту стало створення Центрального Європейського банку та Європейської системи центральних банків. На початку 1999 р. у безготівковий обіг було введено євро, а в 2002 р. національні валюти в країнах території євро були ліквідовані. Упровадження спільної валюти оцінюється вченими по-різному. Особливо важливим аргументом був позитивний вплив спільної валюти на економічне зростання шляхом усунення трансакційних витрат, поглиблення інтеграції фінансових ринків, регулювання цін та пришвидшення економічної інтеграції [1].

Проте з позиції десятичного часового лагу можна дати реальну оцінку економічним наслідкам впровадження спільної валюти. Зокрема, спробуємо відповісти на запитання: чи прийняття євро сприяло пришвидшенню зростання та покращенню інших основних макроекономічних показників у країнах ЄС.

Із цією метою в рамках даного дослідження здійснено аналіз формування основних макроекономічних параметрів: рівня зростання ВВП, рівня бюджетного дефіциту та державного боргу, рівня безробіття, продуктивності праці та рівня інфляції.

Предметом для дослідження ми обрали економіки окремих країн, які можна поділити на чотири основні групи:

- країни зони євро (12 країн);
- країни ЄС 15, в т. ч. країни, які ще залишаються поза зоною євро (Великобританія, Данія, Швеція);
- інші країни ЄС (нові держави-члени ЄС);
- високорозвинуті країни, що знаходяться за межами ЄС (США, Норвегія, Швейцарія).

Враховуючи проблематику даного дослідження, зробимо загальну оцінку впливу спільної валюти на економіку.

Основним показником, що ілюструє макроекономічну динаміку, є темп економічного зростання. З огляду на це, у поданій вище таблиці представлені дані, які відображають формування рівня зростання ВВП в окремих економіках та вибраних групах (ЄС – 27, ЄС – 12, ЄС – 15).

За результатами аналізу даних, наведених у табл. 1, приходимо до таких висновків.

1. Середній темп економічного зростання у зоні євро (2,2%) протягом 1998–2007 рр. був нижчим, ніж у ЄС загалом (2,5%).

2. Середній темп зростання ВВП у трьох країнах старої П'ятнадцятки, що знаходилися поза зоною євро, у 1998–2007 рр. був ви-

Реальний темп зростання ВВП в країнах ЄС у 1998–2007 рр.
(відсоткова зміна відносно попереднього року)

країна	рік	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1998/ 2007*
ЄС (27 країн)		2,9	3,0	3,9	2,0	1,2	1,3	2,5	1,9	3,1	2,9	2,5
Єврозона		2,8	2,9	3,9	1,9	0,9	0,8	2,1	1,7	2,8	2,6	2,2
Єврозона (12 країн)		2,8	2,9	3,9	1,9	0,9	0,8	2,1	1,7	2,8	2,6	2,2
Німеччина		2,0	2,0	3,2	1,2	0,0	-0,2	1,2	0,8	3,0	2,5	1,6
Франція		3,5	3,3	3,9	1,9	1,0	1,1	2,5	1,9	2,2	2,2	2,3
Італія		1,4	1,5	3,7	1,8	0,5	0,0	1,5	0,6	1,8	1,5	1,4
Іспанія		4,5	4,7	5,0	3,6	2,7	3,1	3,3	3,6	3,9	3,7	3,8
Нідерланди		3,9	4,7	3,9	1,9	0,1	0,3	2,2	2,0	3,4	3,5	2,6
Ірландія		8,0	10,4	9,4	6,1	6,6	4,5	4,4	6,0	5,7	5,3	6,6
Люксембург		6,5	8,4	8,4	2,5	4,1	2,1	4,9	5,0	6,1	4,5	5,2
Данія		2,2	2,6	3,5	0,7	0,5	0,4	2,3	2,5	3,9	1,8	2,0
Швеція		3,8	4,6	4,4	1,1	2,4	1,9	4,1	3,3	4,1	2,7	3,2
Великобританія		3,4	3,0	3,8	2,4	2,1	2,8	3,3	1,8	2,9	3,1	2,9
Чехія		-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,5	3,6
Угорщина		4,8	4,2	5,2	4,1	4,4	4,2	4,8	4,1	3,9	1,3	4,1
Польща		5,0	4,5	4,3	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,6	4,2
Словаччина		4,4	0,0	1,4	3,4	4,8	4,8	5,2	6,6	8,5	10,4	4,9
Естонія		5,4	-0,1	9,6	7,7	7,8	7,1	7,5	9,2	10,4	6,3	7,1
Латвія		4,7	3,3	6,9	8,0	6,5	7,2	8,7	10,6	12,2	10,3	7,8
Литва		7,5	-1,5	4,1	6,6	6,9	10,3	7,3	7,9	7,7	8,8	6,6
Норвегія		2,7	2,0	3,3	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,5	3,7	2,5
Швейцарія		2,6	1,3	3,6	1,2	0,4	-0,2	2,5	2,5	3,4	3,3	2,1
США		4,2	4,4	3,7	0,8	1,6	2,5	3,6	2,9	2,8	2,0	2,8

* Середній річний темп зростання ВВП у 1998–2007 рр.
Джерело: власні розрахунки за даними: Eurostat.

щим, ніж в країнах Дванадцятки. Найнижчим темп зростання ВВП у 1998–2007 рр. був у Данії – 2,0% (на 0,2 пункти менше, ніж у зоні євро), найвищим у Швеції – 3,2%; у Великобританії зростання становило 2,9%.

3. Середньорічний рівень економічного зростання у країнах зони євро був надто диференційованим. Зокрема, цей показник змінювався – від 1,4% в Італії, 1,6% у Німеччині до 6,6% в Ірландії і 5,2% у Люксембурзі.

4. Нові держави ЄС, що знаходились поза зоною євро, показували швидший темп зростання, ніж країни Євросоюзу. Так, у трьох найбільших нових економіках рівень зростання ВВП становив: у Польщі – 4,2%, в Угорщині – 4,1%, у Чехії – 3,6%

Ще вищий темп зростання ВВП було зафіксовано у балтійських державах: в Естонії – 7,1%, у Латвії – 7,8% , у Литві – 6,6%.

5. Економіки трьох держав, що знаходяться за межами ЄС, також характеризувалися макроекономічними даними, які різняться між собою. Так, наблизений до ЄС показник зростання рівня ВВП мала Швейцарія – 2,1%, дещо вищий Норвегія – 2,5%, США – 2,8%. Зважаючи на вищевикладене, не бачимо переваг в економічному зростанні країн зони євро над іншими регіонами. Крім того, порівняння трьох економік старої П'ятнадцятки (з урахуванням Данії, Швеції, Великобританії) з економіками Дванадцятки чітко вказує на їх перевагу (крім Данії),

якщо йдеться саме про даний економічний параметр. Він є досить суттєвим, оскільки вказані держави мають наближений рівень економічного розвитку.

Подібну, з точки зору темпів економічного зростання, різницю можна спостерігати, порівнюючи зону євро з Норвегією та США. Названі країни показали вищий темп економічного зростання, ніж країни ЄС.

Нові країни-члени Євросоюзу (Польща, Чехія, Угорщина) відзначаються значно швидшим темпом зростання, ніж країн зони євро. Це більшою мірою пов'язано із загальновідомою специфікою економіки, що стартує із нижчого рівня розвитку [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що економіку країн зони євро характеризує значно нижчий темп зростання порівняно з економіками інших валютних зон. Крім цього, у рамках даної зони темпи зростання можуть значно відрізнятись один від одного. Саме це свідчить про вплив на економічне зростання багатьох чинників, серед яких механізм функціонування спільної валюти.

Готуючись до впровадження спільної валюти, країни ЄС особливу увагу зосередили на упорядкуванні державних фінансів. Додатковим формальним забезпеченням цього став Пакт про Стабільність і Зростання, узгоджений у 1996 р., а в 1997 р. схвалений на форумі Європейської Ради. Цей Пакт, укладений з ініціативи Німеччини, повинен був запобігти недисциплінованій бюджетній політиці, що могла б у кінцевому результаті послабити спільну валюту. У рамках Пакту прийняті передбачені межі бюджетного дефіциту (3% ВВП) та державного боргу (60% ВВП). Встановлено, що при бюджетному дефіциті, який не перевищує рівня 3% ВВП (і реальному зростанні ВВП на наближеному рівні) можна буде уникнути трансмісійного механізму поширення непрямих витрат дефіциту на інші країни,

а також запобігти подальшому збільшенню державного боргу.

Таким чином, однією із основних умов вступу до зони євро є контроль за розміром бюджетного дефіциту та державного боргу, що було визнано настільки важливим для функціонування економіки євросони, що у Пакті про Стабільність і Зростання було впроваджено заборону здійснювати політику надмірного бюджетного дефіциту.

На основі статистичних даних (табл. 2), можемо зробити такі висновки:

1. Середній дефіцит у зоні євро, що становив 1,8% ВВП, був більший, ніж в інших трьох державах П'ятнадцятки, які залишились при власній валюті. Так, Великобританія показала дефіцит у розмірі 1,3%, Данія і Швеція ж досягнули бюджетного профіциту у розмірі 2,1% і 1,5% відповідно.

2. У рамках зони євро ситуація склалась більшою мірою диференційовано. Найбільші країни показали такий бюджетний дефіцит: Німеччина – 2,2%, Франція – 2,6%, Італія – 2,8%. Профіцит мали Ірландія – 1,7% та Люксембург – 2,4%.

3. Три найважливіші країни євросони (Німеччина, Франція, Італія) порушили регуляторні норми Пакту про Стабільність і Зростання, показуючи дефіцит, що перевищував рівень 3% ВВП упродовж кількох років.

4. У нових країнах ЄС дефіцити були вищі, ніж у зоні євро. Виняток становила Естонія із профіцитом у розмірі 0,7% та Латвія із середнім рівнем дефіциту – 1,4%.

Із даних, наведених у табл. 2, випливає, що бюджетна політика є диференційованою. Це стосується як країн євросони, так і решти країн ЄС. Особливої уваги заслуговує приклад Великобританії, Швеції і Данії. Ці держави виявляють значно кращу бюджетну дисципліну, ніж більша частина країн зони євро.

Отже, нові економіки ЄС відзначаються більшим діапазоном бюджетних показників,

**Нетто-кредит/позика загального державного сектора
(у процентному відношенні до ВВП)**

країна \ рік	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1998/ 2007*
ЄС (27 країн)	-1,9	-1,0	0,6	-1,4	-2,5	-3,1	-2,8	-2,5	-1,4	-0,9	-1,7
Єврозона	-2,2	-1,3	0,1	-1,8	-2,5	-3,0	-2,9	-2,5	-1,3	-0,6	-1,8
Єврозона (12 країн)	-2,3	-1,4	0,0	-1,8	-2,5	-3,0	-2,9	-2,5	-1,3	-0,6	-1,8
Німеччина	-2,2	-1,5	1,3	-2,8	-3,7	-4,0	-3,8	-3,4	-1,6	0,0	-2,2
Франція	-2,6	-1,8	-1,5	-1,5	-3,1	-4,1	-3,6	-2,9	-2,4	-2,7	-2,6
Італія	-2,8	-1,7	-0,8	-3,1	-2,9	-3,5	-3,5	-4,2	-3,4	-1,9	-2,8
Іспанія	-3,2	-1,4	-1,0	-0,6	-0,5	-0,2	-0,3	1,0	1,8	2,2	-0,2
Нідерланди	-0,9	0,4	2,0	-0,2	-2,1	-3,1	-1,7	-0,3	0,5	0,4	-0,5
Ірландія	2,4	2,7	4,7	0,9	-0,4	0,4	1,4	1,6	3,0	0,3	+1,7
Люксембург	3,4	3,4	6,0	6,1	2,1	0,5	-1,2	-0,1	1,3	2,9	+2,4
Данія	-0,1	1,3	2,2	1,3	0,2	-0,1	1,9	5,0	4,8	4,4	+2,1
Швеція	1,1	1,4	3,8	1,6	-1,2	-0,9	0,8	2,2	2,3	3,5	+1,5
Великобританія	-0,1	0,9	3,6	0,5	-2,0	-3,3	-3,4	-3,4	-2,6	-2,9	-1,3
Чехія	-5,0	-3,7	-3,7	-5,7	-6,8	-6,6	-3,0	-3,6	-2,7	-1,6	-4,2
Угорщина	-8,2	-5,5	-2,9	-4,0	-8,9	-7,2	-6,5	-7,8	-9,2	-5,5	-6,6
Польща	-4,3	-2,3	-3,0	-5,1	-5,0	-6,3	-5,7	-4,3	-3,8	-2,0	-4,2
Словаччина	-5,3	-7,1	-12,2	-6,5	-8,2	-2,7	-2,4	-2,8	-3,6	-2,2	-5,3
Естонія	-0,7	-3,5	-0,2	-0,1	0,4	1,8	1,6	1,8	3,4	2,8	+0,7
Латвія	0,0	-3,9	-2,8	-2,1	-2,3	-1,6	-1,0	-0,4	-0,2	0,0	-1,4
Литва	-3,1	-2,8	-3,2	-3,6	-1,9	-1,3	-1,5	-0,5	-0,5	-1,2	-2,0
Норвегія	n.a.	n.a.	n.a.	13,5	9,3	7,3	11,1	15,2	19,3	–	+12,6
США	0,4	0,9	1,6	-0,4	-3,8	-4,6	-4,4	-3,7	-2,3	-2,6	-1,9

*Середній показник щодо ВВП за 1998–2007 рр.
Джерело: власні розрахунки за даними: Eurostat.

ніж держави П'ятнадцятки. Вони зумовлені нижчим рівнем стабільності цих економік, який впливає з досить тривалого процесу трансформації. Однак слід зазначити, що і в таких умовах можна здійснювати політику збалансованого бюджету. Показовим прикладом цього може бути Естонія, яка навіть має конституційну заборону планування бюджету з дефіцитом.

Порівняння держав Європейського Союзу з державами, що знаходяться за межами ЄС, потребує додаткових коментарів. Приклад Норвегії є особливим, оскільки ця країна є потужним виробником й експортером енергетичної сировини. В такій ситуації не так важко набагато перевищити бюджет.

Варто зазначити, що Норвегії вдається уникнути спокуси, яку створюють легкі джерела доходу і захистити себе таким чином від "голландської хвороби".

У США дефіцити наближені до середніх показників зони євро. Однак бюджетний дефіцит США (з точки зору військових витрат) є набагато складніший, ніж у багатьох інших країнах. З огляду на це, починаючи з 2001 р., існуючі дотепер профіцити змінилися на дефіцити.

Ще одним показником бюджетної політики, поряд з бюджетним дефіцитом, є державний борг, що характеризується розміром та динамікою змін. Слід пригадати, що в країнах зони євро діє межа держав-

ного боргу – 60% ВВП. Інші країни ЄС повинні також (зокрема, у зв'язку з майбутнім вступом до зони євро) контролювати рівень державного боргу.

Проаналізувати ситуацію в країнах допоможуть дані, наведені у табл. 3.

Вищенаведені дані (табл. 3) дають змогу зробити такі висновки:

1. Рівень державного боргу у країнах зони євро вищий, ніж загалом у ЄС. У 2007 р. він становив 66,6% (єврозона) і 58,7% (Європейський Союз). Звідси випливає, що країни ЄС, які знаходяться за межами зони євро, мають ще нижчий рівень боргу.

2. У трьох основних країнах зони євро рівень боргу перевищує передбачену межу – 60% ВВП. Німеччина і Франція перевищу-

ють передбачену межу на кілька пунктів, Італія ж надалі має дуже високий рівень державного боргу (104% у 2007 р.).

3. Частина держав ЄС відзначається дуже низьким (Люксембург, Естонія, Латвія), або ж просто низьким (Литва, Данія, Ірландія, Словаччина, Словенія) рівнем державного боргу.

4. Кілька країн ЄС значно зменшили за період 1998-2007 рр. рівень державного боргу. Це стосується насамперед Іспанії, Бельгії, Голландії, Ірландії, Данії і Швеції.

Аналізуючи бюджетну політику, що здійснюється у рамках усього Європейського Союзу та зони євро, слід підкреслити її істотну диференціацію, коли йдеться про бюджетний дефіцит, а також державний борг.

Таблиця 3

Динаміка державного боргу в країнах ЄС у 1998–2007 рр.
(загальний державний борг бруто у процентному відношенні до ВВП)

країна/рік	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ЄС (27 країн)	66,6	65,9	61,9	61,0	60,3	61,8	62,1	62,6	61,3	58,7
Єврозона	72,8	71,5	68,7	68,4	68,2	69,3	69,7	70,3	68,6	66,6
Єврозона (12 країн)	73,4	72,1	69,4	68,4	68,2	69,3	69,7	70,3	68,6	66,6
Німеччина	60,3	60,9	59,7	58,8	60,3	63,8	65,6	67,8	67,6	65,0
Франція	59,4	58,9	57,3	56,9	58,8	62,9	64,9	66,4	63,6	64,2
Італія	114,9	113,7	109,2	108,8	105,7	104,4	103,8	105,8	106,5	104,0
Іспанія	64,1	62,3	59,3	55,5	52,5	48,7	46,2	43,0	39,7	36,2
Бельгія	117,1	113,6	107,8	106,5	103,4	98,6	94,2	92,1	88,2	84,9
Нідерланди	65,7	61,1	53,8	50,7	50,5	52,0	52,4	52,3	47,9	45,4
Ірландія	53,5	48,4	37,9	35,6	32,2	31,1	29,5	27,4	25,1	25,4
Люксембург	7,1	6,4	6,2	6,3	6,3	6,1	6,3	6,1	6,6	6,8
Данія	60,8	57,4	51,5	48,7	48,3	45,8	43,8	36,4	30,4	26,0
Швеція	70,0	65,6	54,4	55,3	53,7	53,5	51,2	50,9	45,9	40,6
Великобританія	46,7	43,7	41,0	37,7	37,5	38,7	40,4	42,1	43,1	43,8
Чехія	15,0	16,4	18,5	25,1	28,5	30,1	30,4	29,7	29,4	28,7
Угорщина	62,0	61,1	54,3	52,1	55,7	58,0	59,4	61,6	65,6	66,0
Польща	38,9	39,6	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,6	45,2
Словаччина	34,5	47,9	50,4	49,0	43,4	42,4	41,4	34,2	30,4	29,4
Словенія	–	–	–	27,2	28,4	27,9	27,6	27,5	27,2	24,1
Естонія	5,5	6,0	5,2	4,8	5,6	5,5	5,1	4,5	4,2	3,4
Латвія	9,6	12,5	12,3	14,0	13,5	14,6	14,9	12,4	10,7	9,7
Литва	16,6	22,8	23,7	23,1	22,4	21,2	19,4	18,6	18,2	17,3

Джерело: власні розрахунки за даними: Eurostat.

Можна перерахувати країни, що належать до зони євро та країни, що залишили свою національну валюту, які здійснюють дисципліновану бюджетну політику. Прикладом країн із зони євро можуть стати Іспанія, Голландія, Ірландія і Люксембург. Серед держав, що знаходяться за межами зони євро – Данія, Швеція та Естонія.

Крім того, належність до зони євро не захищає бюджетну політику від небезпеки. Парадоксом у цьому контексті є порушення Німеччиною засад Пакту про Стабільність і Зростання, тобто перевищення у 2002–2005 рр. передбаченої межі бюджетного дефіциту. Виявилось, що навіть держава, яка пропагувала бюджетну дисципліну, не завжди в стані її дотримуватись.

Позитивом, що заслуговує на увагу, є загальне покращення бюджетної дисципліни країн Європейського Союзу в аналізованому періоді – як в зоні євро, так і поза нею. Про це свідчить тенденція до зменшення рівня бюджетних дефіцитів і державного боргу. Відкритим питанням залишається, наскільки ця тенденція залежить від спільної монетарної та бюджетної політики і наскільки вона є наслідком, визначаючи це умовно, загального перегляду кейнсіанського підходу до бюджетної політики.

У країнах зони євро можна спостерігати тенденцію зниження рівня безробіття у період 1998–2007 рр. (табл. 4). Безробіття знизилось на 2,6 пункти з рівня 10,0% до 7,4%. Суттєвий спад відбувся в Італії, Іспанії та Ірландії. Головна держава ЄС – Німеччина – лише в незначній мірі скоротила рівень безробіття порівняно з 1998 р., утримуючи його на відносно високому (вище 8 відсотків) рівні.

У другій групі країн (Данії, Швеції, Великобританії) безробіття утримувалося на відносно невисокому (нижчому, ніж у зоні євро) рівні. Порівняння цієї групи із зоною євро свідчить про безперечно нижчий рівень без-

робіття. Упродовж аналізованого періоду рівень безробіття у зоні євро був безперечно вищий, ніж у кожній із трьох держав другої групи. У 2007 р. при 7,4% в зоні євро, безробіття в Данії становило 3,8%, у Швейцарії 6,1%, у Великобританії 5,3%.

Подібний низький рівень безробіття мають також держави, що знаходяться поза Європейським Союзом – Норвегія та США. Ці країни у 1998–2007 рр. показали середній рівень безробіття, що становив 3,7% (Норвегія) і 4,9% (США). У 2007 р. вони становили відповідно 2,6% і 4,6%.

Безробіття у нових країнах ЄС показує значно вищий рівень порівняно з іншими економіками Європейського Союзу та економіками, що знаходяться поза ЄС. Це можна віднести насамперед до наслідків попередньої системи (крім Мальти та Кіпру усі інші країни мали центрально-плановану економіку) та результатів трансформації устрою.

Рівень безробіття визначається за допомогою різних чинників. Крім низького темпу (або ж відсутності) економічного зростання, на рівень безробіття впливає фіскальна політика і уся, в широкому розумінні слова, сфера регулювання. Інтерпретуючи дані, наведені в табл. 4, необхідно враховувати й конкретні умови, які існують в даній економіці.

Загалом можна зробити висновок, що низьким рівнем безробіття, наближеним до природного, характеризуються країни з еластичним ринком праці, високою продуктивністю праці й обмеженим втручанням в економіку. Звідси також випливає значна диференціація рівня безробіття у державах зони євро. Такі країни, як Нідерланди, Ірландія і Люксембург відзначаються низьким рівнем безробіття. У свою ж чергу, Німеччина і Франція показують відносно високий рівень безробіття. Отже, можемо зробити ви-

Загальний рівень безробіття в країнах ЄС у 1998–2007 рр.

Країна/рік	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1998/2007*
ЄС (27 країн)	n.a.	n.a.	8,7	8,5	8,9	9,0	9,0	8,9	8,2	7,1	8,5
Єврозона	10,0	9,1	8,2	7,8	8,3	8,7	8,8	8,9	8,3	7,4	8,5
Єврозона (12 країн)	10,1	9,2	8,3	7,8	8,3	8,7	8,8	8,9	8,3	7,4	8,6
Німеччина	9,1	8,2	7,5	7,6	8,4	9,3	9,8	10,7	9,8	8,4	8,9
Франція	11,0	10,4	9,0	8,3	8,6	9,0	9,3	9,2	9,2	8,3	9,2
Італія	11,4	11,0	10,1	9,1	8,6	8,5	8,1	7,7	6,8	6,1	8,7
Іспанія	15,0	12,5	11,1	10,3	11,1	11,1	10,6	9,2	8,5	8,3	10,8
Бельгія	9,3	8,5	6,9	6,6	7,5	8,2	8,4	8,5	8,3	7,5	8,0
Нідерланди	3,8	3,2	2,8	2,2	2,8	3,7	4,6	4,7	3,9	3,2	3,5
Ірландія	7,5	5,7	4,3	4,0	4,5	4,7	4,5	4,4	4,5	4,6	4,9
Люксембург	2,7	2,4	2,2	1,9	2,6	3,8	5,0	4,6	4,6	4,1	3,4
Данія	4,9	5,2	4,3	4,5	4,6	5,4	5,5	4,8	3,9	3,8	4,7
Швеція	8,2	6,7	5,6	4,9	4,9	5,6	6,3	7,4	7,0	6,1	6,3
Великобританія	6,1	5,9	5,4	5,0	5,1	5,0	4,7	4,8	5,4	5,3	5,3
Чехія	6,4	8,6	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	7,5
Угорщина	8,4	6,9	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	6,7
Польща	10,0	13,4	16,2	18,3	20,0	19,7	19,0	17,8	13,9	9,6	15,8
Словаччина	12,6	16,4	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1	16,2
Естонія	9,2	11,3	12,8	12,4	10,3	10,0	9,7	7,9	5,9	4,7	9,4
Латвія	14,3	14,0	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	8,9	6,8	6,0	11,0
Литва	13,2	13,7	16,4	16,5	13,5	12,5	11,4	8,3	5,6	4,3	11,5
Норвегія	3,2	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,4	4,6	3,5	2,6	3,7
США	4,5	4,2	4,0	4,8	5,8	6,0	5,5	5,1	4,6	4,6	4,9

*Середній рівень безробіття у 1998–2007 рр.
Джерело: власні розрахунки за даними: Eurostat.

сненок, що прийняття спільної валюти не є чинником, який зменшує рівень безробіття.

Що стосується продуктивності праці, то на основі даних табл. 5, можемо зробити такі висновки:

1. У країнах зони євро протягом 1998–2007 рр. зменшилося майже на 7% зростання продуктивності праці стосовно Європейського Союзу як цілісності (ЄС-27 = 100) – 117,2% у 1998 р. до 110,3% у 2007 р. На нашу думку, це стало результатом швидшого темпу зростання країн, що знаходяться за межами зони євро.

2. Протягом аналізованого періоду рівень продуктивності у державах єврозони був більш диференційований. Так, найви-

щими показниками в 2007 р. відзначалися Люксембург (180,3%), Ірландія (135,7%), Бельгія (130,2%). Відносно низький рівень показала економіка Німеччини (105,7%).

3. У країнах другої групи рівень продуктивності праці коливався у межах рівня зони євро. Так, дещо вищий показник був у Швеції – 115,3%, трохи нижчий у Великобританії – 108,8% та Данії – 106,0%

4. У нових країнах-членах ЄС рівень продуктивності праці у 1998–2007 рр. був нижчий від аналогічного показника країн старого Євросоюзу (ЄС-12). Серед країн – нових членів ЄС найвищі темпи зростання рівня продуктивності праці можна відзначити у Польщі. Так, протягом 1998–2007 рр.

Динаміка питомої ваги рівня продуктивності праці у високорозвинутих країнах (ЄС-27 = 100%)

країна \ рік	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ЄС (27 країн)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Єврозона	117,2	116,1	114,8	113,2	112,3	111,6	110,6	110,8	110,5	110,3
Єврозона (12 країн)	116,2	115,2	114,0	113,2	112,3	111,6	110,6	110,8	110,5	110,4
Німеччина	112,5	111,9	108,2	107,0	106,5	108,8	108,3	107,4	106,9	105,7
Франція	126,4	125,3	125,2	125,2	125,7	121,8	120,8	123,7	124,0	124,3
Італія	130,1	127,5	126,2	125,7	117,8	115,7	112,3	111,1	108,9	108,0
Іспанія	107,8	105,6	103,8	103,3	105,0	104,0	102,2	102,0	102,9	105,1
Бельгія	134,5	134,3	137,1	133,9	136,6	134,8	132,2	132,0	131,3	130,2
Нідерланди	110,9	111,8	114,5	113,4	113,4	111,0	112,4	115,3	114,3	114,3
Ірландія	125,4	125,3	127,3	128,1	133,5	135,5	134,8	133,8	134,7	135,7
Люксембург	165,5	176,1	176,2	162,6	163,5	166,8	169,8	175,6	183,9	180,3
Данія	109,2	108,7	110,7	107,7	108,6	106,4	108,8	109,2	108,3	106,0
Швеція	112,0	113,4	113,7	107,7	107,8	110,2	113,5	112,9	113,8	115,3
Великобри-танія	107,4	107,1	108,9	109,9	110,3	110,6	112,3	109,7	109,5	108,8
Чехія,	60,1	61,9	61,9	63,4	63,1	66,7	68,1	68,9	70,4	73,6
Угорщина	62,6	61,9	64,7	68,1	71,0	71,9	72,2	73,4	74,5	73,9
Польща	47,7	49,4	51,0	52,3	54,1	62,6	65,0	65,3	66,2	67,4
Словаччина	56,2	56,6	58,1	60,5	62,6	63,4	65,6	68,8	71,7	76,8
Естонія	40,0	41,9	45,3	46,5	49,3	53,0	55,3	59,0	61,7	64,7
Латвія	36,8	38,0	40,1	41,4	43,1	44,3	46,0	49,2	50,9	53,6
Литва	40,6	40,2	42,7	46,9	48,0	52,0	53,3	54,6	57,1	60,7
Норвегія	114,0	120,1	138,8	136,8	131,7	135,2	142,6	155,3	158,9	154,7
Швейцарія	112,4	110,8	110,7	107,1	107,5	105,7	105,2	105,2	105,8	108,9
США	140,2	142,2	140,2	138,3	138,0	139,8	140,8	143,2	142,8	142,7

Джерело: власні розрахунки за даними: Eurostat.

цей показник зріс на 19,3% (із 47,7% у 1999 р. до 67% у 2007 р.).

На особливу увагу заслуговує формування продуктивності праці у країнах, що знаходяться за межами ЄС: Норвегії, Швейцарії і США. Так, Швейцарія у 2007 р. показала рівень нижчий на 1,5 пункти від рівня зони євро. Щодо Норвегії, то можемо констатувати, що питома вага рівня продуктивності значно зросла на 40,7%: із 114,0% у 1998 р. до 154,7% у 2007 р.

Приклад США є особливо цікавим. У 1998 р. різниця продуктивності між США та зоною євро становила 24 пункти, у 2007 р. вона зросла до 32,3 пункти. Зростання про-

дуктивності праці було в США безперечно вищим, ніж у країнах ЄС. Це служить своєрідним коментарем до реалізації ініційованої Європейським Союзом Лісабонської Стратегії. Її метою було, як відомо, створення до 2010 р. найбільш конкурентної економіки Європейського Союзу у глобальному масштабі. Проте, як виявляється, дистанція між ЄС та США не тільки не була знівельована, а й зросла.

Упровадження спільної валюти вимагало створення Європейського Центрального Банку, який розпочав свою діяльність у 1998 р. З метою забезпечення стабільності новій валюті, Європейський центральний банк був наді-

лений повноваженням автономії. На думку багатьох економістів, його навіть можна визнати найбільш незалежним банком у світі.

Автономію Європейського центрального банку визначає дуже широкий діапазон незалежності:

- функціональної (здатності до автономного визначення Європейського центрального банку цілей його діяльності та способу їх реалізації);

- інституційної (забезпечення суб'єктивності Європейського центрального банку та його автономії щодо інституції ЄС та інших суб'єктів);

- персональної (захист осіб, що ухвалюють рішення у Європейському центральному банку, від можливості здійснення на них тиску);

- фінансової (забезпечення відповідними фінансовими ресурсами, що уможливають виконання статутних функцій).

Основною метою Європейського центрального банку є утримання стабільності цін. Іншими словами, утримування інфляції на низькому рівні (інфляційна мета) з одночасним уникненням дефляції.

Динаміку інфляції у зоні євро та інших вибраних валютних зонах показано у табл. 6.

Дані, наведені у табл. 6, дають змогу висловити такі спостереження:

1. Інфляція у зоні євро протягом 1998–2007 рр. утримувалася на досить низькому рівні, що коливався в межах 2%.

2. Рівень інфляції в окремих країнах зони євро характеризувався певною диференціацією, межі якої становили близько 3 пунктів.

Таблиця 6

Динаміка рівня інфляції у розвинутих країнах у 1998–2007 рр.

країна \ рік	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1998/2007*
ЄС	1,3	1,2	1,9	2,2	2,1	2,0	2,0	2,2	2,2	2,3	1,9
Єврозона	1,1	1,1	2,1	2,3	2,2	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1	1,9
Німеччина	0,6	0,6	1,4	1,9	1,4	1,0	1,8	1,9	1,8	2,3	1,5
Франція	0,7	0,6	1,8	1,8	1,9	2,2	2,3	1,9	1,9	1,6	1,7
Італія	2,0	1,7	2,6	2,3	2,6	2,8	2,3	2,2	2,2	2,0	2,3
Іспанія	1,8	2,2	3,5	2,8	3,6	3,1	3,1	3,4	3,6	2,8	3,0
Нідерланди	1,8	2,0	2,3	5,1	3,9	2,2	1,4	1,5	1,7	1,6	2,3
Ірландія	2,1	2,5	5,3	4,0	4,7	4,0	2,3	2,2	2,7	2,9	3,3
Люксембург	1,0	1,0	3,8	2,4	2,1	2,5	3,2	3,8	3,0	2,7	2,5
Данія	1,3	2,1	2,7	2,3	2,4	2,0	0,9	1,7	1,9	1,7	1,9
Швеція	1,0	0,5	1,3	2,7	1,9	2,3	1,0	0,8	1,5	1,7	1,5
Великобританія	1,6	1,3	0,8	1,2	1,3	1,4	1,3	2,1	2,3	2,3	1,6
Чехія	9,7	1,8	3,9	4,5	1,4	-0,1	2,6	1,6	2,1	3,0	3,0
Угорщина	14,2	10,0	10,0	9,1	5,2	4,7	6,8	3,5	4,0	7,9	7,5
Польща	11,8	7,2	10,1	5,3	1,9	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6	4,7
Словаччина	6,7	10,4	12,2	7,2	3,5	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	6,5
Естонія	8,8	3,1	3,9	5,6	3,6	1,4	3,0	4,1	4,4	6,7	4,5
Латвія	4,3	2,1	2,6	2,5	2,0	2,9	6,2	6,9	6,6	10,1	4,6
Литва	5,4	1,5	1,1	1,6	0,3	-1,1	1,2	2,7	3,8	5,8	2,2
Норвегія	2,0	2,1	3,0	2,7	0,8	2,0	0,6	1,5	2,5	0,7	1,8
США	1,6	2,2	3,4	2,8	1,6	2,3	2,7	3,4	3,2	2,9	2,6

*Середній рівень інфляції у 1998–2007 рр.

Джерело: власні розрахунки за даними: Eurostat.

3. Деякі країни мали, в основному, нижчий рівень інфляції. Це стосується Швеції та Великобританії, де середній рівень інфляції у 1998–2007 рр. становив, відповідно, 1,5% і 1,6%.

4. Нові країни ЄС показували вищий, ніж у зоні євро, рівень інфляції. Однак, потрібно зазначити, що у деяких країнах, зокрема у Польщі та Угорщині, простежується тенденція до зниження рівня інфляції.

5. У країнах, що знаходяться за межами Євросоюзу, протягом 1998–2007 рр. інфляція була на рівні, наближеному (Норвегія, 1,8%) або ж дещо вищому (США, 2,6%) порівняно із зоною євро.

Із вищезазначеного випливає, що контроль пропозиції грошей і рівень стабільності цін не свідчать про істотну перевагу зони євро. У даному контексті на особливу увагу заслуговують приклади Данії, Швеції, Великобританії та Норвегії – держав із низьким рівнем інфляції. Отже, як виявляється, для контролювання рівня інфляції прийняття спільної валюти не є необхідним.

Отже, створення євро впливало насамперед із політичних передумов. Виникнення спільної валюти було визначене у Маастрихтському трактаті, що засновував Європейський Союз. Загалом можна стверджувати, що необхідною умовою для впровадження євро було саме створення Європейського Союзу.

Майже через десять років функціонування зони євро можна зробити оцінку наслідків впровадження спільної валюти. Порівняльний аналіз країн зони євро та решти країн ЄС не дає доказів для переважаючого позитивного впливу євро на економіку окремих держав. Таким чином, не можна однозначно стверджувати, що впровадження євро істотним чином вплинуло на пришвидшення економічного зростання в країнах єврозони.

Перспективи спільної валюти тісно пов'язані із функціонуванням Європейського Союзу. Євро, подібно до інших сучасних валют, не є автономною валютою, незалежною від безпосередніх політичних умов. Отже, не існує кращої форми від грошей, що функціонують у рамках золотої валюти. У випадку подальшої інтеграції Європейського Союзу територія зони євро буде розширюватися. Дезінтеграційні процеси у рамках ЄС можуть водночас значно обмежити територію, охоплену спільною валютою, або ж навіть спричинити її ліквідацію та повернення до національних валют.

Література

1. Milleville J. *Perspektywy rozszerzenia Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej – korzyści i zagrożenia, Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, Poznań, 2008.

2. Oręziak L. *Euro. Nowy pieniądz*, Wyd. naukowe PWN, Warszawa, 2003.